

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA O'QITISHDA KONSEPTUAL TALABLARI.

Boshmonova Mahliyo Zafar

qizi, JDPU talabasi

Annotatsiya:

Imkoniyati cheklangan bolalarni umumta'lim maktablarida o'qitish – zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning konseptual talablariga e'tibor qaratilib, maxsus ehtiyojli o'quvchilarni umumiy ta'lim muassasalariga integratsiya qilishning huquqiy, pedagogik va psixologik asoslari ko'rib chiqiladi. Ta'lim jarayonini tashkil etishda individual yondashuv, maxsus pedagogik metodlar, moslashtirilgan o'quv dasturlari, multidisiplinar jamoa ishi, o'qituvchilar va ota-onalar hamkorligi hamda fizik-moddiy muhitni moslashtirish kabi asosiy tamoyillar muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, xalqaro tajribalar va O'zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan inklyuziv ta'lim siyosati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar:

Inklyuziv ta'lim, imkoniyati cheklangan bolalar, maxsus ehtiyojli o'quvchilar, moslashtirilgan ta'lim, individual yondashuv, pedagogik qo'llab-quvvatlash, psixologik moslashuv, defektologiya, logopediya, sensor integratsiya, reabilitatsiya, maxsus pedagogika, inklyuziv metodlar, didaktik materiallar, ta'lim muhitini moslashtirish.

Abstract:

Education of children with disabilities in general education schools is one of the important directions of the modern education system. This article focuses on the conceptual requirements of inclusive education and examines the legal, pedagogical

and psychological foundations of the integration of students with special needs into general education institutions. In organizing the educational process, such basic principles as an individual approach, special pedagogical methods, adapted curricula, multidisciplinary teamwork, cooperation between teachers and parents, and adaptation of the physical and material environment are of great importance. International experience and the inclusive education policy implemented in Uzbekistan are also analyzed.

Keywords:

Inclusive education, children with disabilities, students with special needs, adapted education, individual approach, pedagogical support, psychological adaptation, defectology, speech therapy, sensory integration, rehabilitation, special pedagogy, inclusive methods, didactic materials, adaptation of the educational environment.

Абстрактный:

Обучение детей с ограниченными возможностями здоровья в общеобразовательных школах является одним из важных направлений современной системы образования данной статье рассмотрены концептуальные требования инклюзивного образования и рассмотрены правовые, педагогические и психологические основы интеграции учащихся с особыми потребностями в общеобразовательные учреждения. В организации образовательного процесса важны такие основные принципы, как индивидуальный подход, специальные педагогические методы, индивидуальная учебная программа, работа в многопрофильных командах, сотрудничество учителей и родителей и коррективировка физической и материальной среды. Также анализируется международный опыт и политика инклюзивного образования, реализуемая в условиях Узбекистана.

Ключевые слова:

Инклюзивное образование, дети с ограниченными возможностями, студенты с особыми потребностями, адаптированное образование, индивидуальный подход, педагогическое сопровождение, психологическая адаптация, дефектология, логопед, сенсорная интеграция, реабилитация, специальная педагогика, инклюзивные методы, дидактические материалы, адаптация образовательной среды.

Kirish

Inklyuziv ta'lim – bu imkoniyati cheklangan bolalarga umumta'lim muassasalarida ta'lim olish imkoniyatini yaratishga qaratilgan yondashuv bo'lib, uning asosiy maqsadi barcha bolalarga teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlashdan iborat. O'zbekiston Respublikasi hamda xalqaro huquqiy hujjatlar (BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi, Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya) inklyuziv ta'limning rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning konseptual talablari, maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim maktablariga integratsiya qilish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlar yoritiladi.

1. Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilishning huquqiy asoslarim.

Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda xalqaro va milliy huquqiy hujjatlarga asoslanish muhimdir.

1.1. Xalqaro huquqiy hujjatlar

BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi (1989) – barcha bolalarning teng huquqliligini ta'minlash.

BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi (2006) – nogiron bolalar uchun inklyuziv ta'lim tizimini yaratish zarurligini belgilaydi.

UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan “Inklyuziv ta’lim bo’yicha ko’rsatmalar” – barcha bolalar uchun ochiq va moslashtirilgan ta’lim tizimini rivojlantirish tamoyillarini belgilaydi.

1.2. O‘zbekiston Respublikasining huquqiy asoslari

“Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun – har bir bolaning ta’lim olish huquqini kafolatlaydi

“Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonun – nogironligi bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’lim muhitini yaratishni qo‘llab-quvvatlaydi.

Maxsus ta’lim va reabilitatsiya markazlari to‘g‘risidagi nizom – davlat tomonidan maxsus ehtiyojli bolalar uchun yaratilgan sharoitlarni belgilaydi.

2. Inklyuziv ta’limni amalga oshirishning asosiy konseptual talablari

Inklyuziv ta’lim samaradorligini ta’minlash uchun quyidagi konseptual talablar muhim ahamiyatga ega:

2.1. Individual yondashuv

Har bir bolaning rivojlanish darajasi va ehtiyojlariga mos keluvchi individual ta’lim dasturlari (ITD) ishlab chiqilishi lozim.

Ta’lim jarayoni o‘quvchining jismoniy va kognitiv imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi kerak.

2.2. Moslashtirilgan ta’lim dasturlari

O‘quv dasturlarini moslashtirish uchun didaktik materiallar, vizual qo‘llanmalar va texnologik vositalardan foydalanish zarur.

O‘quv yuklamasi bolaning imkoniyatlariga mos ravishda kamaytirilishi yoki soddalashtirilishi llozim.

2.3. Multidisciplinar jamoa ishi

O'qituvchi, defektolog, logoped, psixolog va reabilitologlarning hamkorlikdagi faoliyati bolalar uchun qulay ta'lim muhitini yaratadi.

O'quvchilar uchun maxsus maslahat markazlari va qo'llab-quvvatlovchi xizmatlar faoliyati yo'lga qo'yilishi lozim.

2.4. Pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash

Psixokorreksiya va ijtimoiy moslashuv dasturlari asosida bolalar bilan individual ishlash lozim.

O'quvchilar uchun o'ziga ishonchni oshirish va kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan mashg'ulotlar o'tkazilishi zarur.

2.5. Fizik-moddiy muhitni moslashtirish

Maktablarda imkoniyati cheklangan bolalar uchun ramplar, liftlar, maxsus o'quv xonalari, moslashtirilgan mebel va texnik jihozlar bo'lishi kerak.

Darslik va materiallar braille alifbosi, audiokitoblar, interaktiv texnologiyalar asosida ishlab chiqilishi lozim.

3. Inklyuziv ta'limning amaliy jihatlar

Inklyuziv ta'limni amaliyotga joriy etishda quyidagi tamoyillar asosiy o'rin tutadi:

3.1. Ta'lim usullari va strategiyalari

Ko'rgazmali va multisensor yondashuvlar – bolalar vizual, eshitish va kinestetik sezgilari orqali bilim olishlari uchun muhim.

Differensial yondashuv – har bir bolaning imkoniyatlarini hisobga olib, ta'lim jarayonini moslashtirish.

3.2. O'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash

O'qituvchilarga maxsus defektologiya, logopediya va reabilitatsiya bo'yicha malaka oshirish kurslari o'tkazilishi lozim.

Inklyuziv ta'lim bo'yicha pedagoglar uchun zamonaviy metodik qo'llanmalar va elektron platformalar ishlab chiqilishi kerak.

3.3. Ota-onalar bilan ishlash

Ota-onalar bolaning rivojlanishi va ta'lim jarayoni haqida muntazam ma'lumotga ega bo'lishi lozim.

Ular uchun psixologik va pedagogik maslahat markazlari tashkil etilishi kerak.

Xulosa

Imkoniyati cheklangan bolalarni umumta'lim maktablarida o'qitishda individual yondashuv, moslashtirilgan ta'lim dasturlari, multidisiplinar jamoa ishi, pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash hamda fizik-moddiy sharoitlarni moslashtirish asosiy konseptual talablar hisoblanadi. Inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun milliy va xalqaro tajribalar, ilmiy asoslangan metodlar hamda huquqiy me'yorlarga tayanish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Policy Makers. Paris, 2021.
2. Vygotskiy L.S. Defektologiya asoslari. Moskva, 1983.3. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020.
4. M. Montessori. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash metodikasi. Rim, 192
5. Hallahan D.P., Kauffman J. Exceptional Learners: Introduction to Special Education. Pearson, 2018.